

Rozwój postaw przejrzystości i jawności w procesie stanowienia prawa, dzielenia się wiedzą oraz zajmowanymi stanowiskami z innymi organizacjami pozarządowymi i obywatelami

Wbrew temu, co sugeruje tytuł, ten artykuł będzie opisywał rzeczy łatwe i zrozumiałe. Wspólnie przyjrzymy się temu, co upraszcza ludzkie postępowanie i czyni je bardziej logicznym. W lekturze będą nam towarzyszyły krótkie definicje, dowiemy się też o kilku inicjatywach przydatnych reprezentantom organizacji pozarządowych w budowaniu współpracy i prowadzeniu efektywnej działalności. Dodatkowe źródło informacji będą stanowiły infografiki, które przedstawiają dostępne techniki i możliwości rozwoju. Na zakończenie zaproszę Cię do wykonania, wraz z zespołem twojej Organizacji, kilku ćwiczeń.

Czym są: przejrzystość i jawność?

Kiedy mówimy, że coś jest „przejrzyste”, to znaczy, że jest „łatwe do odgadnięcia, zrozumienia” (Słownik Języka Polskiego Wydawnictwa PWN), a jego konstrukcja jest prosta i logicznaⁱ. Koncepcja przejrzystości jest wartością dużej wagi zarówno dla krajowych, jak i międzynarodowych instytucji – ciekawym przykładem może być „Zasada przejrzystości” wdrażana przez podmioty unijne, w tym między innymi przez Europejski Bank Centralny (EBC)ⁱⁱ. Na stronie internetowej EBC znajdziemy informację, że „bank centralny udostępnia rynkom i opinii publicznej wszelkie istotne informacje na temat swej strategii, ocen i decyzji w sprawie prowadzonej polityki, a także na temat swych procedur, w sposób otwarty, jasny i w odpowiednim terminie”ⁱⁱⁱ. Do przestrzegania polityki przejrzystości zachęcane są w tej chwili wszystkie banki centralne oraz instytucje finansowe, dla których skuteczna komunikacja z obywatelami jest kwestią priorytetową. Deklaracje przejrzystości (ang. *transparency rules*) można znaleźć w materiałach głównych instytucji unijnych, takich jak Parlament Europejski, a także wielu podmiotów międzynarodowych, jak Organizacja Paktu Północnoatlantyckiego (NATO), Międzynarodowy Fundusz Walutowy (IMF) czy Międzynarodowy Komitet Olimpijski (MKOL)^{iv}. Wymienione organizacje deklarują „postawę transparentności” jako odpowiedź na prawa obywatelskie beneficjentów swoich działań, argumentując, iż „obywatele mają prawo oczekiwać najwyższych standardów postępowania i skuteczności (...) musi [im – przyp. aut.] też przysługiwać dostęp do dokumentów (...) w ramach niezbędnych ograniczeń [określonych w stosownych rozporządzeniach – przyp. aut.]. Niektóre instytucje, jak IMF, przygotowały nawet publikacje zawierające dobre praktyki oraz zasady „przejrzystości,

otwartości i jawności” zapewniając o chęci działania praktycznie „na oczach” odbiorców swoich działań, ograniczając dokumenty o charakterze poufnym do niezbędnego minimum.

Postawa przejrzystości i jawności organizacji pozarządowej

Wśród polskich instytucji słowo „przejrzystość” pojawia się najczęściej w kontekście operowania finansami publicznymi, zaś angielska „transparency rule” (dosłownie: reguła przejrzystości) tłumaczona jest jako „reguła transparentności”. Mówi się, że transparentny to „publicznie dostępny, jawny, nieukrywający niczego, łatwy do rozpoznania lub przewidzenia”^v. Zagadnienie to pozostaje dla wielu instytucji dużym wyzwaniem, choć, jak twierdzi Jakub Wygnański z Pracowni Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia”, transparentność uważana jest przez coraz więcej beneficjentów lub klientów organizacji publicznych i prywatnych za niezbędny mechanizm normalizujący, przeciwdziałający nadużyciom, niejako przynależny społeczeństwu^{vi}. Dążenie do transparentności instytucji publicznych jest wynikiem presji wywieranej przez środowiska obywatelskie na urzędnikach i osobach publicznych. Przez wiele lat osoby te mogły chować się za ścianą tzw. asymetrii informacyjnej i stwarzać ograniczenia dostępu do dokumentów podatnikom, wyborcom, darczyńcom czy beneficjentom swoich działań. Wynikająca z tej postawy, nierówna relacja jednostki wobec instytucji jest teraz poddawana próbie.

W jaki sposób można rozwijać postawę przejrzystości i jawności?

Inicjatywy służące umacnianiu postaw przejrzystości i jawności można podzielić na dwie grupy: w pierwszej to instytucje wychodzą naprzeciw potrzebom obywateli, zaś w drugiej obywatele dokonują działań nadzoru nad instytucjami. Przykłady działań w każdej z wymienionych kategorii przedstawia poniższa tabela.

Działania z inicjatywy instytucji	Działania z inicjatywy obywateli
- statuty	- aktywne tzw. „organizacje strażnicze” ^{vii}
- regulaminy	- dialog obywatelski
- deklaracje	- dialog społeczny
- dobre praktyki	- partycypacja publiczna
- realizacja zobowiązań prawn-administracyjnych (dobrowolnych lub narzuconych przez Ustawodawcę):	- uruchamianie procedur administracyjnych i prawnych

sporządzanie i publikowanie sprawozdań
finansowych i merytorycznych

- raporty projektowe

- wywieranie nacisku medialnego

- działania informacyjne: poprzez Biuletyn
Informacji Publicznej, dostępne kanały
medialne (prasa, radio, strona www...) oraz
media społecznościowe

Jeśli przeanalizujemy postawy instytucji publicznych podejmujących relację z obywatelami, to nadal układ sił jest nierówny. Możliwości dużych podmiotów państwowych czy prywatnych znacznie przekraczają te, które mają jednostki. W tym kontekście, szczególnej wagi nabiera efektywna współpraca między organizacjami pozarządowymi. Działając wspólnie mogą one stworzyć większe środowiska zdolne do partnerskiego dialogu z reprezentantami organizacji publicznych i prywatnych zarówno na szczeblu lokalnym, jak i krajowym. W imieniu jednostek, NGO mogą wywierać wpływ nawet na duże podmioty, skłaniając je do większej przejrzystości i jawności.

Mamy prawo wiedzieć!

Jawność i przejrzystość informacji ujawnianych obywatelom jest bezpośrednią realizacją postanowień Konstytucji RP, gwarantującej nam respektowanie różnego rodzaju wolności i praw (osobistych, politycznych, ekonomicznych, socjalnych i kulturalnych)^{viii}. Możemy więc domagać się udzielenia informacji dotyczących osób publicznych, działalności oraz wzajemnych powiązań między instytucjami, wydatkowania środków publicznych oraz zasad i sposobów prowadzenia procesów administracyjnych i legislacyjnych. W dwóch ostatnich zawiera się prawo i zarazem przywilej aktywnego uczestniczenia w procesie stanowienia prawa, którym cieszyć się mogą obywatele demokratycznego państwa. Z wymienionych wcześniej przyczyn, udział środowisk pozarządowych jest tu fundamentalny – zarówno w zakresie informowania obywateli o ich prawach, jak i zabiegania o przejrzystość i jawność informacji udostępnianych przez poszczególne podmioty.

Nadal istnieją bariery...

...które powstrzymują reprezentantów NGO od dzielenie się wiedzą i zajmowanymi stanowiskami z innymi organizacjami, a także z obywatelami. Dzieje się tak pomimo, iż współpraca, jawność i przejrzystość mają w procesie stanowienia prawa wartość

umieszczam więc w kolejnej chmurze wyrazów (rys. 2). Jak zauważysz, wymienionych metod jest tak wiele!

Rysunek 2: Metody dzielenia się wiedzą, informacją i zajmowanymi stanowiskami.

Ćwiczenie 2:

Spójrz raz jeszcze na rysunek 2 i zastanów się nad możliwościami rozwoju dla swojej organizacji. Wraz z zespołem zidentyfikujcie przynajmniej dwie metody, które moglibyście zastosować. Jeśli nie wszystkie definicje są wam znane, przedyskutujcie je ze specjalistami z zakresu PR lub edukacji osób dorosłych.

ⁱ <https://sjp.pwn.pl/slowniki/przejrzystosc.html> (dostęp: 20.03.2020).

ⁱⁱ <https://www.ecb.europa.eu/ecb/orga/transparency/html/index.pl.html> (dostęp: 20.03.2020).

ⁱⁱⁱ Tamże.

^{iv} https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_111582.htm ; <https://www.imf.org/external/np/mae/mft/code/index.htm> ; <https://www.olympic.org/news/ioc-reinforces-its-commitment-to-transparency-and-reform-by-publishing-host-city-contract> (dostęp 20.03.2020).

^v <https://sjp.pwn.pl/slowniki/transparentny.html> (dostęp 20.03.2020)

^{vi} Wygnański J., Innowacje wspierają transparentność, [w:] *Odpowiedzialny Biznes. Kompendium CSR*, nr. 16/czerwiec 2016, s. 12.

^{vii} <https://niw.gov.pl/wp-content/uploads/2018/07/ISP-Organizacje-straznicze-2012-r..pdf> (dostęp: 20.03.2020).

^{viii} <https://www.rpo.gov.pl/pl/konstytucja> (dostęp: 21.03.2020).